

EBÜ ÖMER ed-DÜRİ

(bk. DÜRİ).

EBÜ ÖMER el-KÂDİ

(أبو عمر القاضي)

Ebü Ömer Muhammed b. Yûsuf
b. Ya'kûb el-Ezdî el-Bağdâdî
(ö. 320/932)

Mâlikî fakihî ve hadis âlimi.

9 Receb 243'te (1 Kasım 857) Basra'da doğdu. Tanınmış muhaddis ve fakih Hammâd b. Zeyd'in torunlarından. Kaynaklarda yalnız Ebü Ömer künyesiyle zikredilir. Muhammed b. Velîd el-Büs-rî, Muhammed b. İshak es-Sâgânî, Hasan b. Ebü'r-Rebî' el-Cürcânî, Zeyd b. Ahzem ve es-Sünen müellifi olan babası Yûsuf b. Ya'kûb el-Kâdî'den hadis okudu. Dârekutnî, Kâdî Ebü Bekir el-Ebherî, Ebü Bekir İbnü'l-Mukrî el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım b. Habâbe, İsa b. Vezîr gibi tanınmış birçok âlim kendisinden hadis dinledi. Halife Mu'tazîd-Billâh zamanında 284'te (897) Medînetülmansûr, Muktedir-Billâh zamanında da Ebü Hâzım el-Kâdî'nin ölümü üzerine 292'de (905) Kerh kadılığına tayin edildi. 296 (908-909) yılında bu görevinden alındı. 301'de (913-14) vezir olan Ebü'l-Hasan Ali b. İsa'nın halifeyi ikna etmesi üzerine eski görevine iade edildi. Şam bölgesi, Haremeyn, Yemen ve Sevâd bölgesinin bazı kısımlarında da kadılık yaptıktan sonra 317'de (929) kâdilkudât oldu. 23 (veya 25) Ramazan 320'de (27 veya 29 Eylül 932) Bağdat'ta vefat etti.

Kaynaklarda bir müsnedi olduğu kaydedilen Ebü Ömer, daha çok talebelerine verdiği dersler ve fetvaları ile şöhret bulmuştur. Hadis rivayetinde ve hükümlerinde hataya düşmediği nakledilmektedir. Bazı kaynaklarda Hallâc-ı Mansûr'un öldürülmesine dair fetvanın Ebü Ömer el-Kâdî tarafından verildiği belirtilmektedir (İbn Kesîr, XI, 172; *Eİ²* [İng.], III, 101; *Suppl.*, s. 385), ancak Ebü'l-Hasan en-Nübâhî bu fetvanın Ebü Ömer'in amcasının oğluna ait olduğunu kaydetmektedir (*Târîhu kuğâti'l-Endelüs*, s. 36).

Ebü Ömer bilgi, cömertlik ve sabır konusunda darbimesel olmuştur. Araplar arasında, güzel hasletlere sahip birinden bahsedilirken söylenen, "Sanki o Ebü Ömer el-Kâdî'dir" sözü onun zekâ ve bilgisine, şiddetli öfkeye kapılan bir kişinin, "Ebü Ömer el-Kâdî olsam yine sabredemezdim" demesi de onun sabrına delâlet etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), X, 86, 90, 91, 98, 141; Ebü Ali et-Tenühî, *Câmî'u't-tevârîh* (nşr. D. S. Margoliouth), London 1921, I, 22, 29-30, 35-36, 46, 117, 118, 127, 128, 192; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, III, 401-405; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 213, 247; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*², XIV, 555-557; Safedî, *el-Vâfi*, V, 245-246; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 171-172; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 235; L. Massignon, *Opera Minora*, Paris 1969, II, 178, 181; a.m.f. — L. Gardet, "al-Hallâdî", *Eİ²* (İng.), III, 101; Ebü'l-Hasan en-Nübâhî, *Târîhu kuğâti'l-Endelüs*, Beyrut 1400/1980, s. 36; İsmâ Muhammed Şebârû, *el-Kađâ' ve'l-kuğât fi'l-İslâm*, Beyrut 1983, s. 267-283; Ch. Pellat, "İbn Dirham", *Eİ² Suppl.* (İng.), s. 385-386.

SAFFET KÖSE

EBÜ ÖMER ez-ZÂHİD

(bk. GULÂMU SA'LEB).

EBÜ RÂFİ'

(أبو رافع)

Ebü Râfî' İbrâhîm (Eslem) el-Kıbtî
(ö. 40/660 [?])

Hz. Peygamber'in âzatlı kölesi.

Ebü Râfî' künyesiyle meşhurdur. Adı tam olarak bilinmemekte, ileri sürülen on kadar isim arasında en fazla İbrâhîm ve Eslem'in geçtiği görülmektedir (İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 67). Rûveyfî' ve Büreyh lakaplarıyla anılır. Aslen Mısır'ın yerlilerinden (Kıptî) olup Abbas b. Abdülmutilib'in kölesiydi. Saîd b. Âs'ın kölesi olduğuna dair rivayet ise isabetli görülmemektedir. Mekke'de Bedir Gazvesi'nden önce Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü'l-Fazl Lübâbe ile birlikte müslüman olmakla beraber köle olması sebebiyle hicret edememişti. Zemzem Kuyusu'nun yanında Bedir'de uğradıkları yenilgiyi anlatan Ebü Süfyân, gökle yer arasında duran yağız atlara binmiş ve beyazlar giyinmiş adamlar tarafından bozguna uğratıldıklarını söyledi. Ebü Râfî' onların meleik olduğuna belirtince Ebü Leheb tarafından dövüldü ve onun elinden Ümmü'l-Fazl'ın müdahalesiyle kurtulabildi. Bedir'de esir alınan efendisi Abbas'ın kurtuluş fidesini Medine'ye götürdü. Daha sonra Abbas onu Hz. Peygamber'e bağışladı. Ebü Râfî' Bedir'den sonra yapılan gazvelerin hepsinde Resûl-i Ekrem'in yanında bulundu. Hz. Peygamber, amcası Abbas'ın müslüman olduğu müjdesini alınca Ebü Râfî'î âzat etti ve cârîyesi Selmâ ile evlendirdi.

Ebü Râfî' Hayber seferine hanımı Selmâ ile birlikte gitti. Selmâ daha sonra Hz. Peygamber'in oğlu İbrâhîm'in doğumunda ebelik yaptı (Zilhicce 8/Nisan

630). Ebü Râfî' Resûl-i Ekrem'e bir oğlu dünyaya geldiğini müjdeleyince Hz. Peygamber ona bir köle hediye etti. Ümretü'l-kazâ'ya gidilirken Resûlullah onu Evs b. Havelf ile birlikte önden amcası Abbas'a göndererek dul baldızı Meymûne ile kendisini evlendirmesini istedi. Bir görevi de Hz. Peygamber'in eşyasını korumak olan Ebü Râfî', Vedâ haccında Mina dönüşü Muhassab'da Resûlullah'ın çadırını kurdu. Resûl-i Ekrem vefatı yaklaştığı sırada bir gece yarısı ölümlere mağfiret dilemek için Bakî Mezarlığı'na giderken yanına Ebü Râfî' de aldı.

Ebü Râfî' daha sonraki yıllarda İslâm ordusuyla birlikte Mısır'ın fethine katıldı. 35 (655) veya 40 (660) yılında Küfe'de (veya Medine'de) vefat etti. Ardında Râfî', Hasan, Ubeydullah, Mu'temir (Mugire), Ali ve Selmâ adlı altı çocuk bıraktı.

Zayıf yapılı bir kimse olan Ebü Râfî'in uzun yıllar Hz. Peygamber'in yakın çevresinde bulunması ve aile fertlerine hizmet etmesi, onun ilim ve fazilette üstünlük kazanmasını sağlamıştır. Mekke'de bulunduğu yıllarda Zemzem Kuyusu'nun yanında ağaçtan su tasları oyardı. Medine'de de Hz. Peygamber'in hanımlarına bazı ev eşyaları yapmıştır.

Ebü Râfî'in hadis rivayetinde önemli bir yeri vardır. Doğrudan Resûlullah'tan, ayrıca onun hanımları ile Hz. Ebü Bekir, Abdullah b. Mes'ûd ve Ebü Hüreyre'den altmış sekiz hadis rivayet etmiştir. *Kütüb-i Sitte* ile Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'i*, Mâlik'in *el-Muvaftâ*'ı ve Dârimî'nin *es-Sünen*'inde kırk üç rivayeti bulunmakta olup bunların çoğu Hz. Peygamber'in yakın çevresinde gördüğü olaylarla ilgilidir. Abdullah b. Abbas ondan Hz. Peygamber'in yaptıklarını sorar ve aldığı bilgileri yazardı. Kendisinden oğlu Ubeydullah ile torunu Fazl b. Ubeydullah, ayrıca Ebü Saîd el-Makbûrî, Atâ b. Yesâr ve Şürahbîl b. Sa'd gibi âlimler rivayette bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 8-10, 390-393; Müslim, "Hac", 342; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 597-598; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, VI, 88-89; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 122, 204, 371; IV, 14, 73-75; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 145-146; Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), II, 400, 461, 462; III, 13, 25, 95, 170; IV, 156; VI, 180; İbn Ebü Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 149; İbn Abdülber, *el-İstâb*, I, 86; IV, 68; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 52, 93-94; VI, 106; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*², II, 16-17; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 92-93; a.m.f., *el-İşâbe*, I, 15; IV, 67; Hazrecî, *Hulâsatü Tezhib*, s. 449; Muhammed Hamîdullah, *Muhtasar Hadis Tarihi* (trc. Kemal Kuşçu), İstanbul 1967, s. 37; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 79.

ABDULLAH AYDINLI